

Beata Duda

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Ewa Ficek

Uniwersytet Śląski w Katowicach

**Afektywny wymiar
powstańczej narracji wspomnieniowej
(na przykładzie leksykalnych manifestacji radości
w wywiadach z Archiwum Historii Mówionej
Muzeum Powstania Warszawskiego)**

1. Wprowadzenie

Powstanie warszawskie jako ważny, jednakże w pewnym okresie przemilczany, fragment historii Polski budziło i wciąż jeszcze budzi silne emocje¹. Już więc z tego powodu zainteresowanie afektywnym wymiarem powstańczej relacji wspomnieniowych, które w niebagatelnym stopniu zdają się wpływać na budowanie obrazu wydarzeń 1944 roku, uznać wypada za uzasadnione. Innym argumentem przemawiającym za obraniem wskazanego obiektu badań może być sprzężenie pamięci i emocji, co sygnalizuje się m.in. w ramach refleksji pamięcioznawczej oraz *oral history*, czyli nurtów stanowiących istotne konteksty dalszych dociekań. Otóż Kaja Kaźmierska dowodzi:

Wspomnienia są „zlepkiem przeżyć z przeszłości”. Siłą rzeczy muszą być selektywne, bo taka jest ludzka pamięć. (...) czynnikiem uaktywniającym je są uczucia, dlatego doświadczenia biograficzne, którym towarzyszyły szczególnie silne emocje, zazwyczaj zyskują w biografii status niezapomnianych wspomnień².

¹ Por. m.in.: SZACKA B., *Czas przeszły – pamięć – mit*, Warszawa, Scholar, 2006; MARSZALEC J., *Powstanie Warszawskie: wojna, polityka, życie społeczne i mit* [W:] Persak K., Mackiewicz P. (red.), *Polski wiek XX. T. 2: II wojna światowa*, Warszawa, Bellona i Muzeum Historii Polski, 2010, s. 337–375.

² KAŹMIERSKA K., *Biografia i pamięć. Na przykładzie pokoleniowego doświadczenia ocalonych z zagłady*, Kraków, Nomos, 2008, s. 41.

Z kolei Karolina Koprowska zwraca uwagę na taką prawidłowość:

Narracje mówione są (...) przede wszystkim interpretacjami przeszłych zdarzeń, o których traktują, a także subiektywnymi relacjami, w których ważniejsze od dokładnych faktów historycznych są związane z nimi **emocje, uczucia i konkretne znaczenia** (wyróznienie auterek)³.

Jako dodatkowy asumpt do poszukiwań zapowiadanych w tytule artykułu traktować można wreszcie rosnące zainteresowanie badaczy przeżyciami wartościowanymi dodatnio oraz ich tekstowymi manifestacjami (do niedawna dominującym przedmiotem studiów były emocje negatywne⁴).

2. Przedmiot i cel badań

Przedmiotem analiz są leksykalne wyznaczniki emocji z grupy radości (podział za Agnieszką Mikołajczuk⁵) obecne w powstańczych narracjach wspomnieniowych z Archiwum Historii Mówionej Muzeum Powstania Warszawskiego (AHM), a także ustalenie, jaka jest ich rola w kształtowaniu obrazu/-ów powstania warszawskiego w dyskursach pamięci⁶. Przyjmujemy, że: 1. społeczne ramy pamięci (obecna ocena powstania warszawskiego, jak również afirmatywny charakter pamięci o nim) mogą wpływać na częstsze wyrażanie i/lub werbalizowanie przez świadków historii emocji pozytywnych⁷; 2. znaczne oddalenie czasowe od wydarzeń 1944 roku⁸ – potencjalnie trudnych, a nieraz nawet traumatycznych – oraz, co zdają się potwierdzać niektóre badania⁹, właściwości ludzkiej pamięci sprzyjają odpamiętywaniu raczej dobrych zdarzeń niż złych; 3. nazywanie emocji odnoszących się do wydarzeń minionych (tylko ta podgrupa emocji wchodziła w zakres dociekań) umożliwia wgląd w doświadczenia podmiotu (por. określenie: emocje

³ KOPROWSKA K., *Historia mówiona a afektywny krajobraz pamięci* [W:] Nycz R., Lebkowska A., Dauksza A. (red.), *Kultura afektu – afekty w kulturze. Humanistyka po zwrocie afektywnym*, Warszawa, IBL PAN, 2015, s. 99.

⁴ Zob. MIKOŁAJCZUK A., *Obraz radości we współczesnej polszczyźnie*, Warszawa, Semper, 2009, s. 7–8.

⁵ Tamże; zob. też NOWAKOWSKA-KEMPNA I., *Konstrukcje zdaniowe z leksykalnymi wykładnikami uczuć*, Katowice, Wydawnictwo UŚ, 1986; NOWAKOWSKA-KEMPNA I., *Konceptualizacja uczuć w języku polskim. Prolegomena*, Warszawa, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP, 1995.

⁶ CZACHUR W., *Lingwistyka pamięci. Założenia, zakres badań i metody analizy* [W:] Czachur W. (red.), *Pamięć w ujęciu lingwistycznym. Zagadnienia teoretyczne i metodyczne*, Warszawa, Wydawnictwa UW, 2018, s. 44.

⁷ Zob. dla przykładu: MARSZALEC J., dz. cyt., s. 371–372.

⁸ Od wybuchu powstania do wywiadów ze świadkami historii zgromadzonych w ramach AHM minęło średnio 66 lat.

⁹ Por. m.in.: FIJAŁKOWSKA A., GRUSZCZYŃSKI W., *Organizacja wspomnień emocjonalnych w pamięci autobiograficznej*, „Psychiatria Polska”, 2009, t. XLIII, nr 3, s. 342.

refleksyjne¹⁰); 4. poprzez ujawnianie stosunku emocjonalnego do konkretnych wspomnień w relacjach odsłaniany być powinien podmiotowy punkt widzenia aktorów dyskursu wraz z ich preferencjami aksjologicznymi; aktorzy ci, konstruując określony obraz powstania warszawskiego, budują ponadto wiedzę o tym wydarzeniu w pamięci zbiorowej¹¹.

Badania afektywnego wymiaru wspomnień w postaci bezpośrednich określeń radości, w tym zestawienie kolokacji i domen, do których odnosi się radość (por. kolejne kroki analiz przedstawionych w dalszej części artykułu), mogą przynieść zatem nowe spostrzeżenia w zakresie emocjonalnej historii powstania. Przywołajmy konstatację potwierdzającą dominację emocji w doświadczeniu ludzkiego życia: „przy pomijaniu emocji podmiotów badań nasza wiedza o historii (...) będzie w jakimś stopniu upośledzona”¹². Tego typu opracowanie skoncentrowane na wymienionych wyżej celach wypełniłoby w szczególności lukę, którą dostrzegamy w analizach sprofilowanych dyskursologicznie.

3. Metody badawcze, konteksty teoretyczne oraz terminologia

W językoznawczym oglądzie przedmiotu rozważań punktem wyjścia będzie paradygmat lingwistyki pamięci, która opiera się m.in. na przeświadczeniu, że „język współtworzy pamięć zbiorową przez swój performatywny potencjał, ale również poprzez język (...) treści pamięci stają się dostępne i interpretowalne dla innych (...). W tym procesie istotne jest zjawisko językowego profilowania wiedzy w postaci dyskursywnych obrazów świata”¹³. W analizie leksykalnej płaszczyzny powstańczych wspomnień przydatne stały się też elementy lingwistyki korpusowej, umożliwiającej przeprowadzenie wszechstronnych badań jakościowych i ilościowych przy użyciu narzędzi do przetwarzania tekstu¹⁴. Chodzi o możliwość wykrycia stałych tendencji w obserwowanej próbie tekstów (ujmowanych całościowo bądź ich fragmentów) i/lub liczbowe potwierdzenie danych¹⁵. Odpowiedź na pytania o to: czy świadkowie historii mówią o emocjach z grupy radości, a jeśli tak, to jak te emocje opisują; czego te emocje dotyczą, wymaga jeszcze osobnego przywołania badań nad emocjami. Ze względu na roz-

¹⁰ PAWLINA S., *Kanaly, czyli emocjonalna historia Powstania Warszawskiego* [online], 30-11-2019, <https://ohistorie.eu/2019/11/30/kanaly-czyli-emocjonalna-historia-powstania-warszawskiego/>, [dostęp: 10.12.2022]. Zdajemy sobie oczywiście sprawę z tego, że posługiwanie się nazwami emocji niekoniecznie musi przekładać się na ich odczuwanie.

¹¹ TYMIAKIN L., *O triadzie komunikacyjnej: wartościowanie – emocje – ekspresja*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, 2017, Lublin, vol. II, s. 199–216; CZACHUR W., dz. cyt.

¹² PAWLINA S., dz. cyt.

¹³ CZACHUR W., dz. cyt., s. 26.

¹⁴ Zob. CZACHUR W., dz. cyt., s. 10, 44–46.

¹⁵ PAWLIKOWSKA A., *Zastosowanie metod językoznawstwa korpusowego i lingwistyki kwantytatywnej w analizie dyskursu*, „Oblicza Komunikacji”, 2012, nr 5, s. 111–112, 123–124.

ległość tego pola badawczego w niniejszym opracowaniu w niniejszym opracowaniu skupiamy się jedynie na wybranych jego aspektach.

Prace nad zjawiskami afektywnymi podejmowano m.in. na gruncie psychologii, socjologii, filozofii oraz językoznawstwa, przy czym w ramach ostatniej z dyscyplin lokowane były nierzadko w kontekście namysłu nad ekspresywnością¹⁶. Współcześnie da się wyodrębnić dodatkowo dwa nurty badań lingwistycznych z tego zakresu: pierwszy dotyczy „nazywania uczuć i sposobów, w jakich o uczuciach można mówić, drugi natomiast opisuje sposoby wyrażania uczuć”¹⁷. Kalina Kosacka ocenia: „[d]o badań z zakresu nazywania i opisywania uczuć niewątpliwie zaliczają się opracowania koncentrujące się na semantycznych aspektach uczuć i emocji”¹⁸. W tym obszarze lokuje się np. opracowania Iwony Nowakowskiej-Kempnej¹⁹, która podjęła się dokonania klasyfikacji nazw uczuć i ich konceptualizacji. Wspomnieć również należy o opracowaniu A. Mikołajczuk²⁰ traktującym o radości – jedynej podstawowej emocji pozytywnej. Stosunkowo bliskie pod względem sposobu prowadzenia analizy są nam ponadto studia Magdaleny Trysińskiej²¹ i Grzegorza Ptaszka²² poświęcone odpowiednio: nazwom emocji w języku polityków oraz komunikowaniu emocji w talk show. Pewne inspiracje zaczerpnęliśmy również z tekstów autorstwa Ewy Kaptur²³.

Warto uzgodnić jeszcze stosowaną w tekście terminologię. Pewne kontrowersje dotyczyć bowiem mogą głównie określeń: *emocje* i *uczucia*. Wymienione terminy w literaturze przedmiotu bywają traktowane synonimicznie – nie tylko ze względów

¹⁶ Zob. KOSACKA K., *Język i parajęzyk wypowiedzi o emocjach. Podmiotowe uwarunkowania*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, 2019, s. 64–65; TYMIAKIN L., dz. cyt., s. 199–216.

¹⁷ KOSACKA K., dz. cyt., s. 66. Zob. też inne ujęcia przekrojowe: LASKOWSKA E., *Lingwista wobec języka uczuć*, „Półrocznik Językoznawczy Tertium”, 2016, nr 1 (1 i 2), s. 139–148; REJTER A., *Język a emocje w ujęciu glottodydaktycznym* [W:] Achtelek A., Kita M., Tambor J. (red.), *Sztuka i rzemiosło. Nauczyć Polski i polskiego*, t. 2, Katowice, Gnome, 2010, s. 78–82; DATA K., *W jaki sposób językoznawcy opisują emocje*, „Język a Kultura”, 2000, t. 14, s. 245.

¹⁸ KOSACKA K., dz. cyt., s. 66. Zob. ponadto: SIERADZKA-MRUK A., „*Radość i nadzieja, smutek i trwoga*” w *nabożeństwie drogi krzyżowej. Wybrane aspekty ewolucji dyskursu religijnego w XX wieku na przykładzie leksyki dotyczącej uczuć*, Kraków, Księgarnia Akademicka, 2016, s. 23–26.

¹⁹ NOWAKOWSKA-KEMPNA I., dz. cyt. 1986, 1995.

²⁰ MIKOŁAJCZUK A., dz. cyt.

²¹ TRYSIŃSKA M., *Jak politycy komunikują się ze swoimi wyborcami? Analiza języka polityków na przykładzie rozmów prowadzonych w telewizji polskiej oraz internecie*, Warszawa, Elipsa, 2004, s. 79–102.

²² PTASZEK G., *Talk show. Szczerość na ekranie?*, Warszawa, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2007, s. 99–150, 156–158.

²³ KAPTUR E., *Nazwy uczuć w wybranych utworach Joanny Chmielewskiej. Emocje negatywne* [W:] Liberek J. (red.), *Studia nad polszczyzną współczesną i historyczną. Prace dedykowane Profesorowi Stanisławowi Bąbie w 65-lecie urodzin*, Poznań, Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, 2004, s. 147–157; KAPTUR E., *Nazwy uczuć w wybranych utworach Joanny Chmielewskiej. Emocje pozytywne*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza”, 2004, nr XI (XXXI), s. 97–109.

stylistycznych²⁴ – lub różnicowane, zwykle pod wpływem prac z zakresu psychologii, psychiatrii czy neurologii. Zamiennie stosuje się je poza tym w języku potocznym. Przyjmujemy, że znaki językowe utrwalają emocje (stąd takim terminem będziemy się głównie posługiwać), nie uczucia²⁵. Również klasyfikacja uczuć i/lub emocji jest zagadnieniem złożonym. Ponieważ zależy ona niejednokrotnie od podstaw poznawczych i przyjętego aparatu metodologicznego, propozycje uporządkowania emocji mogą się od siebie znacząco różnić²⁶.

4. Materiał źródłowy

Bazę materiałową stanowi 3400 relacji wspomnieniowych świadków powstania warszawskiego, które w postaci transkrypcji wywiadów zostały opracowane przez muzealników i wolontariuszy Muzeum Powstania Warszawskiego w ramach projektu pn. Archiwum Historii Mówionej. Celem przedsięwzięcia jest „utrwalenie relacji kilku tysięcy żołnierzy Armii Krajowej – uczestników Powstania Warszawskiego, żyjących dzisiaj w Polsce i za granicą” (AHM: online)²⁷. Transkrypcja wywiadów pozbawiła ich wielu elementów będących wyznacznikami emocji, m.in. znaków parawerbalnych i niewerbalnych. To ograniczenie materiału źródłowego spowodowało, że podjęliśmy próbę analizy jedynie leksykalnych wyznaczników stanów emocjonalnych – nazw emocji, których ogląd nie jest determinowany interpretacją innych typów znaków.

Utrwalone w postaci transkrypcji relacje stanowią zbiór niezwykle zróżnicowany. Są wśród nich wspomnienia osób czynnie biorących udział w walce w różnych formacjach i pełniących funkcje chorążych, strzelców itd. Ponadto relacje wspomnieniowe są odmienne pod względem takich parametrów socjologicznych, jak: wiek, płeć, status społeczny czy też miejsce urodzenia. Wzięte przez nas pod uwagę wywiady prowadzone były w latach 2003–2018, co również stanowi wskazanie na bogactwo materiału badawczego wynikające ze zwiększenia dystansu czasowego do opisywanych wydarzeń.

²⁴ Por. TRYSIŃSKA M., dz. cyt., s. 79; MIKOŁAJCZUK A., dz. cyt., s. 7; JUREWICZ-NOWAK M., *Językowe wykładniki emocji i ocen w wybranych artykułach prasowych (na marginesie polemiki wokół Wirów H. Sienkiewicza)*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica”, 2016, s. 265.

²⁵ DAMASIO A. R., *Tajemnica świadomości. Ciało i emocje współtworzą świadomość*, przeł. Karpiński M., Poznań, Rebis, 2000 za TYMIAKIN L., dz. cyt., s. 205–206. Zob. też SIUTA J. (red.), *Słownik psychologii*, Kraków, Krakowskie Wydawnictwo Naukowe, 2009, s. 84–85, 300.

²⁶ M. TRYSIŃSKA (dz. cyt.) i G. PTASZEK (dz. cyt.) przyjmują np. podział I. Nowakowskiej-Kempnej (dz. cyt. 1995, s. 120–122, 145) na uczucia-afekty i uczucia-postawy emocjonalne, od którego świadomie abstrahujemy. Przekonuje nas bowiem założenie Nico H. Frijdy (A. MIKOŁAJCZUK, dz. cyt., s. 28), który proponuje, aby potraktować emocje jako rozwijające się w czasie procesy i zgodzić się na istnienie kontinuum „emocjonalności” i „nastrojowości”, co pozwala uniknąć arbitralnych podziałów. Zob. też: REJTER A., dz. cyt., s. 75–76; BOREK M., *Uczucia i emocje w rosyjskich i polskich metaforach. Aspekt lingwistyczny*, Katowice, Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, 2012, s. 75–76.

²⁷ Obecnie, stan na 11.01.2023, zbiór zawiera już 3518 relacji.

Badania relacji wspomnieniowych, które stały się bazą przeszukiwalnego korpusu powstałego z wykorzystaniem infrastruktury oferowanej przez CLARIN_PL²⁸, pozwoliły na wyłonienie elementów leksykalnych z grupy radości, obecnych w AHM (nie uwzględniono wyników zawierających pytania osób prowadzących wywiady), a także na ocenę i interpretację kontekstów ich występowania (analiza jakościowa polegająca na weryfikacji otrzymanych wyników). Następnie pozostawiono jedynie te wyniki, które po analizie kontekstów wypowiedzi odnosiły się do wspomnień z 1944 roku i stanowiły relację bezpośrednią – ukazującą indywidualny oraz wspólnotowy wymiar wspomnień. Pominięto zatem wspomnienia uczuć pozytywnych skoncentrowanych na innych wydarzeniach z życia świadka. W rezultacie okazało się, że nazwy emocji z najszerzej pojmowanego pola radości²⁹ odnoszące się do relacji w 1. os. liczby poj. czasu przeszłego wystąpiły **6644** razy, spośród nich najliczniejszą reprezentację miał leksem radość (**1335**). Szczegółowy podział leksyki z grupy radości (przy czym pod uwagę wzięłyśmy tylko rzeczowniki i czasowniki afektywne) prezentuje Tabela 1.

Tabela 1. Frekwencyjny podział leksyki z grupy radości zgodnie z kolejnością występowania w AHM (na podstawie ujęcia A. Mikołajczuk³⁰)

radość	1335	uniesienie	33
szczęście	1190	nacieszyć (się)	22
nadzieja	1026	uradować (się)	18
(u)cieszyć się	887	pocieszenie	18
euforia	577	olśnienie	17
satysfakcja	340	weselić (się)	17
przyjemność	314	wesołość	16
ulga	243	triumf	13
duma	146	fascynacja	6
(dobry) humor	69	ekstaza	5
zadowolenie	65	błogość	3
uciecha	63	szczęśliwość	3
zachwył	63	ekscytacja	2
optymizm	61	upojenie	1
radować (się)	51	uskrzydlenie	1
rozkosz	38		
	SUMA		6644

Źródło: Opracowanie własne.

²⁸ Korpus został zdeponowany w repozytorium DeSpace, a analiza ilościowa została przeprowadzona przy pomocy narzędzia KonText: <https://kontext.clarin-pl.eu/>; zob. też MACHÁLEK T., *KonText – Corpus Query Interface*, Praga, FF UK, 2014.

²⁹ Zob. MIKOŁAJCZUK A., dz. cyt.

³⁰ Tamże.

5. Wyniki dociekań

5.1. Kolokacje z leksemem *radość* w powstańczych relacjach wspomnieniowych

Jako że leksemem *radość* okazał się frekwencyjnie najczęstszym wyznacznikiem emocji pozytywnych (por. Tabela 1), postanowiliśmy poddać konteksty jego występowania szczegółowemu rozpoznaniu. Rola kontekstu w oglądzie wybranej leksyki stanowi istotny element badań, pozwalając na opis zjawisk dyskursywnych³¹, tu – dyskursywnego obrazu powstania warszawskiego, jaki wyłania się z tego fragmentu wspomnień jego uczestników. W pierwszej kolejności interesowały nas kolokacje słowa *radość*, które stanowią wskazanie na intensywność przeżycia podmiotu. Zaznaczmy: pod pojęciem kolokacji rozumiemy połączenia tekstowe „danego wyrazu z innymi wyrazami, które mają charakter powtarzalny, tzn. można przewidywać, że pojawienie się danego wyrazu w tekście pociągnie za sobą pojawienie się przy nim pewnych określonych innych wyrazów”³².

Dzięki narzędziu KonText, które umożliwia ekscepcję wybranych leksemów z uwzględnieniem ich lewo- oraz prawostronnego sąsiedztwa, analizie poddane zostały najbliższe występujące określenia – oddalone od leksemu *radość* o minimum 2 miejsca w tekście. Wyniki analiz kolokacji z leksemem *radość* (w roli nadrzędnika lub podrzędnika danego połączenia³³) wyekscerpowanych z korpusu uporządkowane zostały w grupy (por. Tabela 2), zgodnie z dostrzeżoną na etapie oglądu zebranego materiału tendencją do intensyfikacji radości – od jednostek neutralnych do wskazujących wysoki stopień intensywności. Wśród przykładów pomięto jednostkowe wystąpienia danej kolokacji. Proponowana klasyfikacja powstała w oparciu o badania na temat obrazu radości we współczesnej polszczyźnie, jakie prowadzone były przez wspomnianą już wcześniej badaczkę – A. Mikołajczuk³⁴ oraz ustalenia definicyjne pochodzące ze źródeł leksykograficznych.

Tabela 2. Połączenia wyrazowe ze słowem *radość* w AHM.

Typ kolokacji	n=1335	przykłady
Jednostki neutralne	228	<i>radość</i> (bez określenia), <i>radość z życia</i> , <i>nastrój radości</i> , <i>uczucie radości</i> , <i>czuć radość</i> , <i>manifestacja radości</i> , <i>atmosfera radości</i>

³¹ WOŁOWSKA K., *Czy analiza składnikowa jest metodą przestarzałą? Rozwój badań nad strukturą semantyczną jednostek leksykalnych we współczesnym językoznawstwie francuskim*, „Linguistica Copernicana”, 2010, nr 1(3), s. 151.

³² PRZYBYLSKA R., *Z problemów słownikowego opisu łączliwości rzeczownika* [W:] Żmigrodzki P., Przybylska R. (red.), *Nowe studia leksykograficzne*, t. 1, Kraków, Lexis, 2007, s. 69–70.

³³ Tamże, s. 70.

³⁴ Zob. MIKOŁAJCZUK A., dz. cyt.

Jednostki wskazujące na najsłabszą intensywność radości	24	<i>jedyna radość, chwila/iskierka radości, momenty radości, pierwsza radość</i>
Jednostki o wyższym poziomie intensywności	529	<i>wielka/największa radość, nieukrywana radość, wykrzesać z siebie radość, radość i entuzjazm</i>
Jednostki o najwyższym poziomie intensywności i, jednocześnie, ekspresywności	545	<i>szalona/szaleńcza radość, szaleć z radości, nieprzytomna radość, taka/ta/jakaż/jaka radość, radość nie do opisanania, nieopisana radość, straszna/potworna/okropna radość, niesamowita/niezwykła/niebywała/nieprawdopodobna/niesłychana/nadzwyczajna/radość, radość nie z tej ziemi, fenomenalna radość, ogromna/przeogromna/olbrzymia radość, głęboka radość, zwierzęca/nieludzka/dzika radość, płakać z radości, łzy/szloch radości, płacz z radości, pełnia radości, cała/pełna radość, sama radość, radość po prostu, morze radości, szal radości, szok radości, wybuch/eksplozja radości, okrzyk/krzyk radości, wrzeszczeć z radości, płakać z radości, śpiewać z radości/z radością, tańczyć z radości, skakać z radości, wyskoczyć ze skóry z radości, rozsadzająca radość, serce pęka/boli z radości, robić coś z radości, radość i euforia, fala/strumień/przypływ radości</i>
Jednostki problematyczne (trudno ustalić poziom intensywności uczucia, do którego odsyłają)	9	<i>ogólna radość, wspólna radość</i>

Źródło: Opracowanie własne

Otrzymane wyniki wskazują nie tylko na najwyższą trwałość intensywnych uczuć w pamięci świadków, czego dowodem są liczne przykłady uwzględnione w trzecim i czwartym wierszu Tabeli 2., ale potwierdzają także różnorodność sposobów ich obrazowania. W zestawieniu odnajdujemy liczną grupę przymiotników z partykułą *nie* (por. *niesamowita, niezwykła, niebywała, nieprawdopodobna* itp.) podkreślających unikalność odpamiętywanego uczucia oraz bogatą reprezentację zwrotów z wyrażeniem przyimkowym z *radości* (*szaleć, wrzeszczeć, płakać, tańczyć, robić coś z radości*). Trudność werbalizacji skali radości oraz jej bezmiar oddają kolokacje typu *radość nie do opisanania, nieopisana, radość nie z tej ziemi* lub też frazy wyzyskujące potencjał metafory (*fala, morze radości*) bądź porównania (*zwierzęca radość, nieludzka*). Uwagę zwracają ponadto kolokacje konotujące negatywne i/lub intymne obszary doświad-

czeń: płaczu, por. *płakać z radości, łzy radości* itd., lęku/strachu, por. *straszna radość, potworna, okropna*, czy zaburzeń psychicznych, por. *szalona, szaleńcza radość, szaleć z radości, nieprzytomna radość*. Liczną grupę stanowią także kolokanty wyzyskujące obraz serca jako pojemnika, którego według Anny Pajdzińskiej „używamy wówczas, gdy pragniemy podkreślić, że ktoś naprawdę przeżywa jakieś uczucie”³⁵, por. *serce pęka/boli z radości*.

5.2. Domeny radości a/i aksjologizacja powstania z wyzyskaniem potencjału leksyki emocjonalnej

Na kolejnym etapie badań interesowało nas to, jakim obiektom i/lub wydarzeniom łączącym się z powstaniem przypisywane są, na mocy aktywowania uczucia radości w procesie jego odpamiętywania, cechy pozytywne³⁶. W obliczu zagrożenia i traumy, które związane były z wydarzeniami 1944 roku, ten wymiar wspomnień uważamy za szczególnie interesujący w kontekście lingwistycznych badań nad pamięcią i pamiętaniem powstania warszawskiego.

Leksem *radość* rozpatrywany był w ramach konkretnej wypowiedzi świadka³⁷. Tym samym przedmiotem oglądu była szersza lokalizacja leksyki emocjonalnej, tj. w całości lub fragmencie wypowiedzi. W rezultacie prowadzonych analiz ilościowych i jakościowych udało się wyróżnić **5 domen**, którym towarzyszyło uczucie radości (por. Tabela 3.).

Tabela 3. Frekwencja wydarzeń/obiektów itp. odpamiętywanych z uczuciem radości.

domena	liczba wystąpień	przykładowe poświadczenie tekstowe
Początek powstania	395	<i>Powiem, że kiedy się dowiedziałam, że wybuchło Powstanie, i ze swojego punktu zbornego wyszłam na ulicę i zobaczyłam flagę polską zwisającą z okna, to skakałam do góry, krzyczałam z radości. To była dla mnie chwila największego szczęścia, zobaczyć tę flagę polską zwisającą z okna.</i> (https://www.1944.pl/archiwum-historii-mowionej/wanda-julita-moloniewicz,2120.html)

³⁵ PAJDZIŃSKA A., *Jak mówimy o uczuciach? Poprzez analizę frazeologizmów do językowego obrazu świata* [W:] Bartmiński J. (red.), *Językowy obraz świata*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, 1999, s. 93.

³⁶ W psychologii introspekcyjnej wyróżnia się trzy istotne cechy procesów emocjonalnych: znak, natężenie oraz treść, czyli to, do czego emocje się odnoszą (zob. np. GAŁUSZKA A., 2022: *Emocje – ich znaczenie i zadania*, „Journal of Education, Health and Sport”, 2022, nr 12(1), s. 150) – stąd taki, a nie inny tok postępowania badawczego.

³⁷ Zob. SMERECKA H., „Gdy jeden uśmiech wywołuje tyle radości, warto zadbać o niego z Colgate”. *Leksykalny obraz zębów i uśmiechu w opisach reklamowych pasty Colgate*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Cultura”, 2021, nr 13(1), s. 124.

Działania powstańcze/walka/wspólnota	379	<i>Akurat moment taki złapałem, podbiegłem do okna, oparłem o parapet, pociągnąłem i trafiłem go. Niesamowita radość, że trafiłem z Panzerschrecka, chłopaki krzyczeli, ściskali mnie.</i> (https://www.1944.pl/archiwum-historii-mowionej/edmund-skwarczynski,1385.html)
Spotkania z osobami bliskimi (rodzina, znajomi spoza kręgu powstańców)	292	<i>Mojego ojca z bratem długo nie było, dwa tygodnie, może dłużej i martwiliśmy się, czy oni w ogóle żyją. Była straszna radość jak się ojciec pokazał.</i> (https://www.1944.pl/archiwum-historii-mowionej/wieslaw-depczyk,659.html)
Codziennosc w skali mikro np. posiłek, sen	214	<i>A tutaj oni nam na tym stole dali taką michę barszczu, takiego z burakami, z różnymi tymi i jeszcze drugą taką michę kartofli. Jak ja to zobaczyłam, to se myślę: „Sama radość”. Myślałam, że to wszystko zjem. Skąd! Miałam tak ściśnięty żołądek, że w ogóle zjadłam parę łyżek i koniec.</i> (https://www.1944.pl/archiwum-historii-mowionej/halina-starnawska,3441.html)
Varia	55	-----
SUMA	1335	

Źródło: Opracowanie własne

Najliczniejsze domeny to **działania powstańcze i początek powstania warszawskiego**. Stanowią one o spójnym obrazie tego faktu dziejowego – zarówno w świadomości jego uczestników, jak i w narracji prowadzonej przez Muzeum Powstania Warszawskiego. Dowodzą też pożądanej wizji wydarzeń, w której powstanie stanowi kluczowy, najbardziej wartościowy moment w życiu jego czynnych uczestników. Wedle wspomnień świadków przypisywane są mu pozytywne wartości, ujawniane w określeniach i kolokacjach³⁸ o największym stopniu intensywności i ekspresywności, m.in. *euforia i radość, niesamowita, niezwykła, nadzwyczajna radość, wyskoczyć ze skóry z radości, wybuch radości*; porównajmy poza tym określenia w formie hiperboli wyrażające wielkość tego uczucia, np. *wielka, największa, (prze)ogromna, olbrzymia radość, radość nie z tej ziemi*. Pojawiają się także kolokanty wskazujące na wizerunek podmiotu jako kogoś, kto pod wpływem skrajnie intensywnych przeżyć stracił kontrolę nad swoim zachowaniem³⁹, np. *śpiewać z radości, śpiewać z radością, tańczyć z radości, szalona, szaleńcza radość, szaleć, krzyczeć z radości, okrzyk radości, robić coś z radości*.

Na uwagę zasługują również pozostałe wyniki – trzecią pod względem frekwencji domeną jest domena **relacji międzyludzkich**, którą konstruuje się z wykorzystaniem

³⁸ Zwróćmy jednak uwagę na obecność w materiale źródłowym również takich wypowiedzi, w których radość jest pozbawiona określeń (zob. Tabela 1).

³⁹ Zob. MIKOŁAJCZUK A., dz. cyt., s. 261.

podobnych określeń jak w dwu pierwszych przypadkach, choć pojawiają się często także inne (charakterystyczne dla tej domeny) określenia, które pochodzą z kręgu doznań prywatnych i intymnych: *plakać z radości, łzy radości, płacz z radości, szloch radości* – w odróżnieniu do dominujących przeżyć cielesnych, jakie towarzyszyły wybuchowi powstania i działaniom powstańczym. Wspomnieniom bliskich relacji towarzyszą ponadto określenia typu *straszna, okropna radość*, wskazujące na dużą trwałość uczucia w pamięci świadków.

Czwartą domenę, bliską poprzednio opisanej, stanowią wypowiedzi traktujące o **codziennosci uczestników powstania warszawskiego**, tj. o sprawach związanych z przygotowaniem posiłków, odpoczynkiem czy sferą rozrywki. Codziennosc we wspomnieniach świadków to fragment przeszłości związany z uczuciami pozytywnymi o dużym natężeniu (por. *wielka, największa, ogromna, przeogromna radość*). W tej domenie pojawiają się jednak określenia niewystępujące w przypadku wspomnień dotyczących pozostałych tematów, które „wprowadzają informację o zbyt małej w stosunku do oczekiwań sile przeżyć (...), o zaistnieniu uczucia w sytuacji zdominowanej przez nieszczęścia i smutki (...)”⁴⁰, np. *drobna, sama radość, radość po prostu, chwila, iskierka, momenty radości*. Tylko tutaj pojawiły się także kolokacje: *jedyna, pierwsza radość*, mogące implikować trudną sytuację powstańców (ograniczenia wynikające z wojennej rzeczywistości: brak jedzenia, miejsc do odpoczynku itd.)⁴¹.

6. Dyskusja nad uzyskanymi wynikami analiz

Poczynione konstatacje uzupełniają spostrzeżenia odnoszące się do terapeutycznych walorów wywiadu narracyjnego⁴². Wnoszą też wiele nowych i, mamy taką nadzieję, ważkich ustaleń do tych obszarów poznawczych, które pojawiają się w historiografii (por. np. obserwacje formułowane np. w odniesieniu do prywatnej listownej komunikacji powstańczej⁴³) bądź w samej lingwistyce pamięci (problem władzy nad dyskursem w narracji wspomnieniowej z AHM, a także (nie)widoczności prowadzącego spotkanie ze świadkiem historii⁴⁴).

⁴⁰ Tamże, s. 263.

⁴¹ Domenę obejmującą przykłady niesklasyfikowane pozostawiamy poza polem obserwacji.

⁴² Zob. KARKOWSKA M., *Terapeutyczne aspekty wywiadu narracyjnego w perspektywie prowadzenia badań biograficznych*, „Studia Edukacyjne”, 2018, nr 50, s. 107–120; TRUONG K.P. i in., *Emotional Expression in Oral History Narratives: Comparing Results of Automated Verbal and Nonverbal Analyses*, „Open Access Series in Informatics”, 2013, s. 310–314.

⁴³ Por. WÓJCIUK, M.T., *Listy z Powstania Warszawskiego*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”, 2011, nr 8–9 (129–130), s. 133–140; WÓJCIUK M.T., *Reakcje i postawy społeczne w Powstaniu Warszawskim w świetle korespondencji*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny”, 2013, t. IX, s. 231–252.

⁴⁴ CIESEK-ŚLIZOWSKA B. i in., *O (nie)widoczności prowadzącego spotkanie ze świadkiem historii – wstępna typologia ról inicjujących wywiady narracyjne*. „LingVaria”, 2020a, XV, nr 1 (29), s. 47–58; CIESEK-ŚLIZOWSKA B. i in., *Władza nad dyskursem w narracji wspomnieniowej. Przypadek Archiwum Historii Mówionej*, „Tekst i Dyskurs”, 2020b, nr 13, s. 63–79.

W przyszłości należałoby również podjąć temat wspólnotowego i/lub indywidualnego wymiaru powstańczych emocji. Ten, kto przywołuje swe autobiograficzne wspomnienia, aspiruje bowiem do określonej wspólnoty dyskursywnej, czyni to poza tym w sytuacji oficjalnej i – powtórzmy – w ramach inicjatywy instytucjonalnej mającej na celu budowanie określonej wizji powstania. Tym trzeba, być może, tłumaczyć skwapliwe werbalizowanie takich, a nie innych emocji, w tym radości, oraz widoczną emfazę.

7. Wnioski końcowe

Zrekapitulujmy: „[e]mocje mają duże znaczenie w generowaniu, przetwarzaniu (modyfikowaniu) i przywoływaniu wspomnień”⁴⁵. W toku analiz udało się potwierdzić, że świadkowie powstania warszawskiego mimo wszystko dość często odwołują się do emocji pozytywnych, ze szczególnym uwzględnieniem emocji z grupy radości. Ogląd kolokacji i domen, do których odnosi się wprost werbalizowana radość, wskazuje przy tym na dużą intensywność tego uczucia, ta zaś dodatkowo jest różnorodnie obrazowana. Przyczyn tego stanu rzeczy jest co najmniej kilka. Otóż można przypuszczać, że najlepiej utrwaliło się w pamięci świadków to, co uważano za ważne i co wzbudzało wyraziste, jednoznaczne emocje; ponadto okres młodości zwykle wspominany jest jako szczęśliwy, pełen pozytywnych wydarzeń (niezależnie od ich uwikłań) głównie przez osoby starsze, które przepracowały już wiele swoich trudnych przeżyć⁴⁶ – a tak należałoby scharakteryzować przywołujących wspomnienia mieszczące się w korpusie badawczym. Rozpoznanie kontekstów występowania leksemu *radość* pozwala także stwierdzić, że tekstowe reprezentacje zajmującego nas doświadczenia emocjonalnego urzeczywistniają np. model radości reaktywnej, czynnościowej czy ofiarnej, przeżywanej przez podmiot mimo własnego cierpienia⁴⁷. Poczynione ustalenia zdają się świadczyć o trwałości autobiograficznej pamięci emocjonalnej. Nasuwają jednak pytanie, czy opowiadane historie są odbiciem (niekoniecznie wiernym) doświadczenia emocjonalnego powstańców, czy raczej rekonstrukcją zdarzeń dokonywaną z perspektywy znacznego dystansu temporalnego i przy uwzględnieniu współczesnej wiedzy o świecie podzielanej przez wspólnotę dyskursu utworzoną wokół Muzeum Powstania Warszawskiego oraz wizji tego wydarzenia, którą obecnie utrwała się w pamięci zbiorowej⁴⁸. Pisząc zatem o roli, jaką wspomnienia powstańcze odgrywa-

⁴⁵ GUZY A., GLINKA K., *Psychologia (nie)pamięci: pamięć autobiograficzna a emocje i nastrój podczas lektury fragmentów komiksu z serii Marzi* [W:] Niesporek Szamburska B., Wójcik Dudek M. (red.), *(Od)pamiętywanie – gry z przeszłością w literaturze dla dzieci i młodzieży*, Katowice, Wydawnictwo UŚ, 2018, s. 199.

⁴⁶ Por. BOHN A., BERNTSEN D., *The reminiscence bump reconsidered: Children's prospective life stories show a bump in young adulthood*, „Psychological Science”, 2011, nr 22(2), s. 197–202; GUZY A., GLINKA K., dz. cyt., s. 193–194.

⁴⁷ MIKOŁAJCZUK A., dz. cyt., s. 116–125.

⁴⁸ BARTKOWSKA-NOWAK D., *Formy reprezentacji doświadczeń emocjonalnych w dzieciństwie i dorosłości: wyobrażenia czy narracje?*, „Psychologia Rozwojowa”, 2005, t. 10, nr 3, s. 33.

ją w kształtowaniu obrazu/-ów powstania warszawskiego w dyskursach pamięci, nie można zapominać o oddziaływaniach odwrotnych.

Bibliografia

- BOHN A., BERNTSEN D., *The reminiscence bump reconsidered: Children's prospective life stories show a bump in young adulthood*, "Psychological Science", 2011, nr 22(2), s. 197–202.
- BOREK M., *Uczucia i emocje w rosyjskich i polskich metaforach. Aspekt lingwistyczny*, Katowice, Oficyna Wydawnicza Waław Walasek, 2012.
- BARTKOWSKA-NOWAK D., *Formy reprezentacji doświadczeń emocjonalnych w dzieciństwie i dorosłości: wyobrażenia czy narracje?*, „Psychologia Rozwojowa”, 2005, t. 10, nr 3, s. 27–37.
- CIESEK-ŚLIZOWSKA B. i in., *O (nie)widoczności prowadzącego spotkanie ze świadkiem historii – wstępna typologia ról inicjujących wywiady narracyjne*. „LingVaria”, 2020a, XV, nr 1 (29), s. 47–58.
- CIESEK-ŚLIZOWSKA B., i in., *Władza nad dyskursem w narracji wspomnieniowej. Przypadek Archiwum Historii Mówionej*, „Tekst i Dyskurs”, 2020b, nr 13, s. 63–79.
- CZACHUR W., *Lingwistyka pamięci. Założenia, zakres badań i metody analizy* [W:] Czachur W. (red.), *Pamięć w ujęciu lingwistycznym. Zagadnienia teoretyczne i metodyczne*, Warszawa, Wydawnictwa UW, 2018, s. 7–55.
- DAMASIO A. R., *Tajemnica świadomości. Ciało i emocje współtworzą świadomość*, przeł. Karpiński M., Poznań, Rebis, 2000.
- DATA K., *W jaki sposób językoznawcy opisują emocje*, „Język a Kultura”, 2000, t. 14, s. 245–252.
- FIJAŁKOWSKA A., GRUSZCZYŃSKI W., *Organizacja wspomnień emocjonalnych w pamięci autobiograficznej*, „Psychiatria Polska”, 2009, t. XLIII, nr 3, s. 341–351.
- GAŁUSZKA A., *Emocje – ich znaczenie i zadania*, „Journal of Education, Health and Sport”, 2022, nr 12(1), s. 147–159.
- GUZY A., GLINKA K., *Psychologia (nie)pamięci: pamięć autobiograficzna a emocje i nastrój podczas lektury fragmentów komiksu z serii Marzi* [W:] Niesporek-Szamburska B., Wójcik-Dudek M. (red.), *(Od)pamiętywanie – gry z przeszłością w literaturze dla dzieci i młodzieży*, Katowice, Wydawnictwo UŚ, 2018, s. 189–201.
- JUREWICZ-NOWAK M., *Językowe wykładniki emocji i ocen w wybranych artykułach prasowych (na marginesie polemiki wokół Wirów H. Sienkiewicza)*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica”, 2016, nr 50, s. 263–277.
- KAPTUR E., *Nazwy uczuć w wybranych utworach Joanny Chmielewskiej. Emocje negatywne* [W:] Liberek J. (red.), *Studia nad polszczyzną współczesną i historyczną. Prace dedykowane Profesorowi Stanisławowi Bąbie w 65-lecie urodzin*, Poznań, Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, 2004, s. 147–157.
- KAPTUR E., *Nazwy uczuć w wybranych utworach Joanny Chmielewskiej. Emocje pozytywne*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza”, 2004, nr XI (XXXI), s. 97–109.
- KARKOWSKA M., *Terapeutyczne aspekty wywiadu narracyjnego w perspektywie prowadzenia badań biograficznych*, „Studia Edukacyjne”, 2018, nr 50, s. 107–120.
- KAŹMIERSKA K., *Biografia i pamięć. Na przykładzie pokoleniowego doświadczenia ocalonych z zagłady*, Kraków, Nomos, 2008.

- KOPROWSKA K., *Historia mówiona a afektywny krajobraz pamięci* [W:] Nycz R., Łebkowska A., Dauksza A. (red.), *Kultura afektu – afekty w kulturze. Humanistyka po zwrocie afektywnym*, Warszawa, IBL PAN, 2015, s. 99–112.
- KOSACKA K., *Język i parajęzyk wypowiedzi o emocjach. Podmiotowe uwarunkowania*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, 2019.
- LASKOWSKA E., *Lingwista wobec języka uczuć*, „Półrocznik Językoznawczy Tertium”, 2016, nr 1 (1 i 2), s. 139–148.
- MACHÁLEK T., *KonText – Corpus Query Interface*, Praga, FF UK, 2014.
- MARZALEC J., *Powstanie Warszawskie: wojna, polityka, życie społeczne i mit* [W:] Persak K., Mackiewicz P. (red.), *Polski wiek XX. T. 2: II wojna światowa*, Warszawa, Bellona i Muzeum Historii Polski, 2010, s. 337–375.
- MIKOŁAJCZUK A., *Obraz radości we współczesnej polszczyźnie*, Warszawa, Semper, 2009.
- NOWAKOWSKA-KEMPNA I., *Konstrukcje zdaniowe z leksykalnymi wykładnikami uczuć*, Katowice, Wydawnictwo UŚ, 1986.
- NOWAKOWSKA-KEMPNA I., *Konceptualizacja uczuć w języku polskim. Prolegomena*, Warszawa, Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie, 1995.
- PAJDZIŃSKA A., *Jak mówimy o uczuciach? Poprzez analizę frazeologizmów do językowego obrazu świata* [W:] Bartmiński J. (red.), *Językowy obraz świata*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, 1999, s. 83–101.
- PAWLIKOWSKA A., *Zastosowanie metod językoznawstwa korpusowego i lingwistyki kwantytatywnej w analizie dyskursu*, „Oblicza Komunikacji”, 2012, nr 5, s. 111–125.
- PAWLINA S., *Kanały, czyli emocjonalna historia Powstania Warszawskiego* [online], 30-11-2019, <https://ohistorie.eu/2019/11/30/kanały-czyli-emocjonalna-historia-powstania-warszawskiego/>, [dostęp: 10.12.2022].
- PRZYBYLSKA R., *Z problemów słownikowego opisu łączliwości rzeczownika* [W:] Źmigrodzki P., Przybylska R. (red.), *Nowe studia leksykograficzne*, t. 1, Kraków, Lexis, 2007, s. 69–78.
- PTASZEK G., *Talk show. Szczerokość na ekranie?*, Warszawa, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2007.
- REJTER A., *Język a emocje w ujęciu glottodydaktycznym* [W:] Achteлик A., Kita M., Tambor J. (red.), *Sztuka i rzemiosło. Nauczyć Polski i polskiego*, t. 2, Katowice, Gnome, 2010, s. 75–83.
- SIERADZKA-MRUK A., *„Radość i nadzieja, smutek i trwoga” w nabożeństwie drogi krzyżowej. Wybrane aspekty ewolucji dyskursu religijnego w XX wieku na przykładzie leksyki dotyczącej uczuć*, Kraków, Księgarnia Akademicka, 2016.
- Siuta J. (red.), *Słownik psychologii*, Kraków, Krakowskie Wydawnictwo Naukowe, 2009.
- SMERECKA H., *„Gdy jeden uśmiech wywołuje tyle radości, warto zadbać o niego z Colgate”. Leksykalny obraz zębów i uśmiechu w opisach reklamowych pasty Colgate*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Cultura”, 2021, nr 13(1), s. 214–139.
- SZACKA B., *Czas przeszły – pamięć – mit*, Warszawa, Scholar, 2006.
- TRUONG K.P. i in., *Emotional Expression in Oral History Narratives: Comparing Results of Automated Verbal and Nonverbal Analyses*, “Open Access Series in Informatics”, 2013, s. 310–314.

- TRYSIŃSKA M., *Jak politycy komunikują się ze swoimi wyborcami? Analiza języka polityków na przykładzie rozmów prowadzonych w telewizji polskiej oraz internecie*, Warszawa, Dom Wydawniczy Elipsa, 2004.
- TYMIAKIN L., *O triadzie komunikacyjnej: wartościowanie – emocje – ekspresja*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, 2017, Lublin, vol. II, s. 199–216.
- WOŁOWSKA K., *Czy analiza składnikowa jest metodą przestarzałą? Rozwój badań nad strukturą semantyczną jednostek leksykalnych we współczesnym językoznawstwie francuskim*, „Linguistica Copernicana”, 2010, nr 1(3), s. 141–152.
- WÓJCIUK, M.T., *Listy z Powstania Warszawskiego*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”, 2011, nr 8–9 (129–130), s. 133–140.
- WÓJCIUK M.T., *Reakcje i postawy społeczne w Powstaniu Warszawskim w świetle korespondencji*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny”, 2013, t. IX, s. 231–252.

The affective dimension of the insurgent reminiscent narrative (illustrated with an example of lexical manifestations of joy in interviews from the Archive of Oral History of the Warsaw Uprising Museum)

Abstract: The article focuses on lexical updates of emotions from the group of joy present in the reminiscent narratives of the Warsaw Uprising witnesses and the determination of their role in shaping the image(s) of that event in collective memory. The research material comprises 3,400 accounts developed as part of the project entitled the Archive of Oral History of the Warsaw Uprising Museum. The analyses' theoretical and methodological background constitutes the assumptions of memory linguistics and corpus linguistics.

The research (both quantitative and qualitative research) on the affective dimension of memories in the form of direct descriptions of joy allows us to conclude that the witnesses often verbalize joy directly, this feeling is still alive and intense in their accounts, it is also aroused by similar events. What is also important is the coherence of the vision of the uprising in the minds of the uprising participants and in the narrative conducted by the institutional initiator of the memories – the Warsaw Uprising Museum.

Keywords: reminiscent narratives, discourse analysis, linguistics of memory, corpus linguistics, Warsaw Uprising

DOI: <https://doi.org/10.34864/heteroglossia.issn.2084-1302.nr16.art2>

